

Szabó T. Annna

költő,
író,
műfordító

Kolozsváron született 1972-ben, 1987-ben családjával áttelepült Magyarországra. A gimnáziumot Szombathelyen végezte. 1991-ben Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar–angol szakos hallgatója lett, 1997-ben szerzett tanári és előadói diplomát, majd elvégezte az Angol reneszánsz és barokk PhD-programot. Tagja, majd néhány félévig tanára az Eötvös József Collegiumnak. Budapesten él férjével, Dragomán György íróval és két kisfiukkal. Egyetemi évei alatt kezdett publikálni, több napi- és havilapban rendszeresen közöl verset, esszét, rövidprózát. Író, műfordító (többek között James Joyce, Sylvia Plath, W. B. Yeats, John Updike, Stuart Parker írásait fordította), tanári és szerkesztői munkát végzett a British Councilnek és a Magyar Könyv Alapítványnak, cikkeket és kritikákat ír.

Legutóbbi könyvei

Tatoktatok (2012, Magvető); Kerített tér (2014, Magvető); Senki madara (2015, Magvető); A fűszermadár (2015, Magvető)

Fontosabb díjai

Déry Tibor-díj (2000); Móricz Zsigmond-ösztöndíj (2001); József Attila-díj (2002); Zelk Zoltán-díj (2004); Mozgó Világ Nívódíja próza kategóriában (2006); Akademie der Künste Berlin – Junge Akademie ösztöndíja (2006); Az Év Gyermekkönyv Műfordítója (2012)

Másképp működik a verslátás meg a prózalátás

SZABÓ T. ANNA (▼): Gondoltam arra, hogy levegyem a szemüvegemet, de mégis fölteszem, mert nem látom az arcokat tisztán, és nekem nagyon fontos, hogy tisztán lássak mindenkit. Bár néha elkapdosom majd a szememet, mert most például nagyon meghatározó pillanathoz érkeztem, a nagyapám könyvébe dedikáltam, na, most ezt nem is illik. Nagyon elfogódott voltam. Nem léphet az ember a nyomába egy olyan embernek, aki a teljes életét rátette a tudományra. Én nem a tudományra tettem az életemet, habár végigjártam ennek az összes lépcsőjét, a doktori disszertációval és némi tanítással együtt, meg most is néha előadok, de az én életem a nagyapám életéhez képest jóval lazább, azt nem mondom, hogy fegyelmezetlenebb, felelőtlenebb talán. Azt a tudományos precizitást, amit egy igazi tudós végigcsinál, egy író nem tudja végigcsinálni, mert azt hiszem, hogy az írásnak a legfontosabb eleme mégsem a szorgalom, holott... Jó, kezdjük a legelejéről. Tehát én úgy nőtem fel, hogy láttam édesapámat is, hallottam gépelni állandóan, ő biológus, szerkesztett, fordított, könyveket írt. És a nagyapámat láttam dolgozni, elég sokat voltam nagyapáméknál, és be is bújtam az asztal alá, néztem, hogy mit csinál annyi ideig, hát én egy izgága kislány voltam, és meg akartam tudni, mivel foglalkozik nagyapám. Rejtélyes volt, hogy csak ül ott a szobájában, hát biztos valami titok van emögött, és bemásztam az íróasztala alá, és vártam.

KÖRÖSSI P. JÓZSEF (■): *Titokban?*

▼ Titokban odakucorodtam. És ő bejött, és aztán nem mertem kimászni. És néztem a papucsos lábát, és hallottam, hogy perceg a lúdtoll, mert néha azt is használt, meg golyóstollat használt, cédulákat írt. Nem tudtam meg, hogy mit csinál egyébként. Mutatták a szüleim, hogy ott vannak a cédulák, itt vannak a könyvek, tehát ennyit tudtam korábban is. A varázslatát nem értettem a dolognak, de nagyapám nem vett észre, és én azt hiszem, féltem tőle, pedig soha életében nem bántott, óvodába vitt. Azt írtam ebben a könyvben, hogy nekem öreg király volt nagyapám. Felnőttkoromban, mikor a meseterápiáról először hallottam, mégpedig Boldizsár Ildikó nekem szerkesztő volt a Magvető Kiadónál, és ő vezette be Magyarországon a meseterápia fogalmát és módszertanát, tőle hallottam először a meseterápiáról. Akkor jöttem rá, hogy gyerekkoromban volt egy mese, *A didergő király* volt egyébként ez a mese, amit állandóan a nagymamáméknál élő dédnagyanyámtól kértem, százszor olvasta el nekem legalább, és újra és újra és újra végigolvasta, és abban van, hogy bemegy a kislány az öreg király elé, és nem tudja megközelíteni, mert a király olyan hatalmas és magányos – így éreztem magam, tehát ez terápiás mese volt, hogy megpróbáljam megközelíteni a nagyapámat. Ez nagyon szerencsés dolog volt, mert két dolgot tanultam gyerekkoromban: azt, hogy egy férfi így él, egyfolytában ül az íróasztalánál, és dolgozik. És a másik az, hogy a nagymamám ebben teljes erőből támogatja. Tehát amiket aztán később nekem elmesélt, hogy a három fiú, nem túlzás, egy nadrágban járt,

azt hiszem, hogy ünneplőjük kellett, és nem tudtak elmenni, de a nagyapám elvitte köttetni a könyveit, eszébe nem jutott, hogy másra is kellene pénz. De a nagymamám szó nélkül végigcsinálta ezt a nem könnyű, igazán nem könnyű életet. Nemrég találtam meg egy könyvet, illetve egy képnek a hátlapját, mert az a kép rajta van a könyvespolcon, nagymamám meg nagyapám szobájában, egymás mellett öregedtek meg; '87-ben halt meg nagyapám, és azt írta nagyanyám: „de jó lenne most is egymás mellett üldögélni” – nagyapám halála után.

Az, hogy nagyapámat nemcsak tiszteltem, hanem mélyen szerettem is, a halálakor derült ki. Ilyen megrendülést nem tudom, hogy éreztem-e életemben, egy világ omlott össze, ezt így mondják, és annak az elfogódottsága, amivel most egyáltalán a kezembe veszem az ő könyvét, nemhogy még beleírjak, azért írtam ceruzával. Úgy látszik, most már az önbizalmam erősödik, hogy legalább ceruzával valamilyen jelet hagyok nagyapám nyomában. Annak a tudata, hogy ez mit jelentett, akkor derült ki, amikor a temetése volt. Hihetetlen temetési menet volt, Kolozsváron, a Farkas utcai templomtól a Házsongárdig tartott a menet, sőt még tovább. Több ezer ember volt. És én elől mentem a koporsó után, teljesen kábán, nem is tudtam fel-fogni, ugye, tüntetést nem látott az ember a '80-as években, sőt azelőtt sem, és ez egy néma tüntetés volt, és teljes csendben, a rendőrsorfal között vonult ez a hatalmas tömeg, és én ott elől mentem a koporsó után. Nagyon megrendítő volt.

■ *Még a kivándorlás előtt.*

▼ Igen, márciusban halt meg, mi decemberben jöttünk el. Akkor még nem volt biztos, hogy el tudunk jönni, nyilván már folyamatban volt. A gyerekkorom is akkor zárult le, mikor ott botladoztam a koporsó mögött. Úgyhogy azt gondolom, hogy azóta nem tudtam követni. Egyébként három Szabó T. fiú volt: édesapám biológus lett, Ádám

nyelvész, Áron pedig mérnök lett. És az egyetlen ember, aki nyelvész lett, nagyon fiatalon halt meg, azt hiszem, 51 éves volt Ádám, amikor meghalt. Szerencsés voltam, Szabó T. Ádám – neki is komoly életműve van, de nem teljesedett ki – volt az, aki engem kódexolvasásra taníthatott az Eötvös kollégiumban élete utolsó fél évében, ez is egy óriási ajándék. És neki a Szabó T. Anikó nevű lánya is nyelvész lett, tehát valaki továbbviszi ezt a nyelvészeti vonalat, ezt a fegyelmet a családban, nagyon büszke vagyok Anikóra. Úgy érzem, hogy megkönnyebbültem, hogy valaki nyelvész lett. Énnekem ehhez tulajdonképpen a kellő képességem is hiányzik, de hát a nyelvvvel foglalkozom.

■ *Volt ilyen teher rajtad vagy rajtatok, hogy követni kell belőle valamit?*

▼ Hogyne. S ha már szimbolikus dolgokról beszélünk, azt szokták mesélni nagyapámról, hogy az utolsó kötet, amit még ő szerkesztett, ő adott ki a kezéből, az a Házsongárd szóval végződik.

■ *Az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárról van szó, hogy mindenki tudja.*

▼ És a Házsongárd szócikkkel lezárult az ő élete. Nem gondolta egyébként, ő örök életre volt beállítva, robusztus alkat volt, és azonkívül az jellemző az egészre – azóta is ezen gondolkozom –, hogy nagymamámnak azért volt egy ilyen csöndes meggyőződése, hogy megölték. Azt mondta, hogy ott van még a tú nyoma is a hátán, és ezt orvosként mondta egyébként. Nem tudom, ez sose fog kiderülni. Ez volt a '87-es évnek a hangulata, ezt mindenki tudja, aki átélte.

Amikor én utoljára láttam nagyapámat, egy kiránduláson volt, a kiránduláson búcsúztam el tőle. Nagyon szerettem volna vele menni, egy hegy-csúcsra akart fölmenni, nem tudom már, melyik csúcs Kolozsvár körül, édesapám tudná, és mond-

tam, hogy én is megyek, nem, azt mondta, a csúcsok sokkal messzebb vannak, mint amilyenek látszanak, te nem fogsz tudni oda feljönni, majd én felmegyek. És elment, és beleveszett a homályba, nem ott halt meg szerencsére az erdőben, de azóta is az én életemben a csúcs mint fogalom nagyon erősen jelen van, a verseimben is sokszor.

■ *Azért akartam, hogy beszélj erről, mert ki kell emelni ezt a rettenetesen nagy erőt, ami a ti családokban, akárhonnán nézem, akár a Dragománok felől, akár a Szabó T.-k felől, mindenütt ezt a rettenetesen erős szolidaritást, közösségvállalást érzem, és ezt jó hallani, és jó, ha ezt megerősíti bennünk valaki.*

▼ De teher is. Ezt azért mondom, hogy teher, mert, ugye, teher alatt nő a pálma, tudjuk, de nem biztos, hogyha ezt a terhet én egyből a nyakamba veszem, akkor meg tudtam volna csinálni. Hogy mondjam, a család felülről is nyomja az embert, nem csak alulról.

■ *Alulról fölfelé, fentről lefelé.*

▼ Tehát hogy nemcsak megtartja lentről, hanem bizonyos szempontból nehezedik is a hátára, és amikor én 15 éves koromban Magyarországra kerültem, Szombathelyen, hogy én kinek az unokája vagyok, az nem is számított, és nem is tudták, és ez jó volt, meg kell mondjam, hogy jó volt megint egyedül lenni, megint senki lenni, mert magamat ki tudtam kalapálni. És a szüleim sem értek rá igazán foglalkozni velem. Édesanyám, mikor 32 éves lettem, akkor adott nekem egy egy füzetet, amiben leírta az életét, és leírta ezeket az éveket. Nagyon kemény évek voltak, amíg valamennyire anyagilag is talpra álltak, szellemileg is egy kicsit otthonra találtak, és ezeket azért minden családtagnak magának kellett kiküzdenie. Nekem az a hihetetlen segítségem volt, hogy már ott volt akkor nekem Gyuri, nagyon korán találkoztunk, és egymást tudtuk támogatni ebben, hogy feldolgozzuk.

■ *Ez a '87 nem lehetett könnyű év: márciusban temetés, decemberben költözés.*

▼ Van egy zöld füzetem, ami tele van az akkori verseimmel, a falurombolásnak a fenyegetése mindenhol benne volt, erdélyi temetés, ilyen versek vannak, nagyon sok vallásos vers van benne, kereszthordozós versek – nem jelentek azok meg igazából sehol. De amiről azóta sem tudok írni, azt akkor megírtam magamnak, tehát a vers már engem tartott akkor, de ezzel egyedül voltam egy ideig.

■ *Beszéltél a temetésről, és A fehér királyban, Dragomán második regényében rettenetesen hasonlóan ír Gyuri az ő hőse nagyapjának a temetéséről, mint ahogy te most leírtad, milyen volt Szabó T. Attila temetése. Megy a gyászmenet, élén az anya, mint egy hős, hát, ugye, ott a Securitate stb. stb., ott még igen kemény diktatúráról van szó. Nincs köze a két dolognak egymáshoz, nem kaphatta ezt a történetet Gyuri tőled, tőletek?*

▼ De. Nem gondoltam rá. Lehet, hogy ő gondolt. De hát mi teljesen összefonódunk ezekben a dolgokban.

■ *De ezt nem beszéltétek meg konkrétan.*

▼ Nem.

■ *Nagyon-nagyon hasonlít, ahogy így elmondtad. Csak ott egy kisfiú kíséri.*

▼ Annak az érzelmi töltete, hogy őszinte legyek, ennél sokkal több, mert a Gyuri édesapjáról akkor lehetett tudni, hogy nincs jól. És ezt a novellát, A fehér királynak az utolsó, temetési jelenetét nem is publikálta Gyuri, annyira félt, hogy egy nagyapa meghal. És meghalt. Ezt egyszer elmondta, hogy számára rettenetes volt, nagyon nem akarta. Tehát annak az egésznek az érzelmi töltete nemcsak az én, vagy nem elsősorban az én nagyapámnak a

temetése, hanem a saját apja temetésének a félelme van benne, és attól ilyen erős a könyv, és nem véletlenül végül is egy apát keresnek, és egy apát várnak haza ebben a könyvben, az apa hiányáról szól az egész *Fehér király*. De hogy honnan kerülnek bele, az már gyakorlatilag szinte szétszálazhatatlan, hogy ki mondja először.

■ *Egymásba mosódnak ezek, a te történeted az ő saját történetével?*

▼ Nagyon gyakran egymásba mosódnak, olyan is van, hogy én veszek tőle motívumot, mert nagyon ismerem, amit ír, azt mondom, hogy szinte kívülről tudom, nem a novelláit, azokat kevésbé olvastam el százszor, de mind a három könyvét nagyon-nagyon sokszor elolvastam szerkesztés közben is. És hogy esetleg onnan veszek, nem fél mondatot, nem, de intonációt, lélegzettempót, és most pont írt Gyuri egy verset tulajdonképpen.

■ *Élete első verse.*

▼ Igen. Prózavers, de vers. Úgy látszik, annyira hatottam rá, hogy ő is elkezdett ilyen rövidebb verspróza-szövegeket, prózaverseket írni, én pedig versprózákat.

■ *A vers címe Hazám. Majd figyeljük. Említetted, és ezt is többször elmondtad nyilatkozataidban, hogy egészen fiatal gyerekkorodtól kezdve írsz naplót, verseket, és hogy ezek a versek nem jelentek meg későbbi könyveidben. És mondod, azokban a versekben, amiket abban az időszakban írtál, Erdély is szerepel. De én tudom rólad, hogy te nagyon-nagyon ritkán tudsz vagy akarsz vagy mersz Erdélyről verset írni. Beszélj erről, hogy ennek mi az oka.*

▼ Bodor Ádám feleségének, Bodor Anikónak volt egy kiállítás, oda kértek egy picit szöveget több írótól, és oda írtam először olyan szöveget, hogy azt gondolom, amit én esszének hívok, az lesz a műfaja az erről való beszédnek. Ilyen kis emléktö-

redékek, rövid visszaemlékezések. Nem novella, inkább egy ilyen kifejtős esszé jellegű emlékezés, ez biztos, hogy lesz, ez egy külön könyvre gyűjtött dolog, nemcsak Erdélyről fog szólni.

■ *De eddig nem írtál. Ennek mi az oka?*

▼ Hát az, hogy eljöttem. Elmentem – most már. Lám, lám, olyan jó ez a magyar, ez az otthon-itt-hon dolog. Többet éltem Magyarországon már.

■ *Nem kísért az élmény? Az előbb is olyan drámai dolgokról beszéltél. Nincs benned valamiféle vágyakozás vagy taszítás?*

▼ Jékelyt olvasok, és Jékely, ugye, egy időben, budapesti kamaszkora után, ahogy lehetett, ide visszajött, és utána, ugye, megint elmenni kényszerült. Nagyon izgalmas a Jékely-Áprily levelezés, ahogy erről beszélnek, egyáltalán Jékely élete. A Jékely unoka, Péterfy Sarolt foglalkozik most ennek a feldolgozásával, és mikor azt mondta Jékely egy helyen, hogy a szülőföld anteuszi megújulásomra szolgált, nekem ez úgy tetszik. Azt valahogy remélem, de hát mikor tudok én már így megújulni negyvenen felül, lehet, hogy ez így marad, nem tudom. Lehet, hogy csak lusta vagyok. Azzal viszont biztos tartozom, hogy például a családi levelezés a Széchényi Könyvtárban van, tehát az, hogy amiért én kimonóban vagyok, és az új könyvem kapcsán nyilván beszélek róla, de hogy miért hívnak engem Kiokónak, a japánok Kyokónak ejtik, de én szép magyarosan Kiokónak ejtem, hogy hogy hívták eredetileg azt a Kiokót, akitől én ezt a nevet kaptam, amikor megszülettem, azt csak onnan tudom meg, hogy beírtam ezt a keresőbe, a Google-ba, hogy Anna és Kiokó, és kijött az én nagybátyám, nem, Szabó T. és Kiokó, és kijött az, hogy a nagybátyám levelezett ezzel a nővel, aki neki a menyasszonya volt egy időben Hollandiában, és a Széchényi Könyvtár adatbázisában van benne, vagy lehet, hogy a kolozsvári Szabó T. Attila Intézet adatbázisában, de mindenképpen hivatalos helyen őrzött csa-

ládi levelezésünkből derült ki, hogy hogy hívták ezt a nőt. Tehát az én családi életem nem az enyém, hanem már publikus, és mások dolgoznak rajta, de azzal még tartozom, mint Móricz Virág, hogy utánament a családjának. Édesapám folyton kapacitál, de amíg az embernek kicsi gyerekei vannak, addig arra figyel, hogy a következő generációnak is legyen mit feldolgoznia, hogy nőjön, meg ők is nőjenek és figyeljenek. Tehát nem tudok hátra figyelni, mikor előre kell figyelni.

■ *Az nem lehet, hogy – és akkor egy kicsit rátérünk a verseidre – nagyon óvatosan vigyázol arra, hogy soha ne legyen a verseidben személyes? Ritkán fordul elő, hogy kinyomozható vagy kideríthető, hogy azok mögött a sorok mögött te vagy. Nem lehet, hogy az Erdéllyel kapcsolatos távolságtartásod éppen ennek köszönhető? Túl személyes lenne az a kapcsolat, túl személyes lenne az az élmény, amit vissza tudnál adni, és ezt nem akarod?*

▼ Ott kezdődik, hogy én Magyarországon lettem költő, bár igazából Kolozsváron engem Lászlóffy Aladárhoz vittek el a verseim.

■ *Meg is írta Lászlóffy, túl erős politikai hangokat hallott ki a versedből.*

▼ Igen, az politikai vers volt.

■ *Hány éves lehettél, 14?*

▼ Igen, 14. És azt mondta, hogy ez ígéretes, de hát ezt nem lehet, ez politikai vers. Nagyon meglepődtem, mert nem tudtam. Egyszer majd begépelem, és megmutatom, hogy mi volt. Nem volt olyan különösebben nagy vers, de azért volt érdekes, mert prózavers volt. Tehát hogy oda térek vissza valahogy. Én nagyon erősen zenei indíttatású vers-író vagyok.

■ *Ha szabadverset írsz, akkor is van ritmus, belső rímek vannak.*

▼ Egy versem szabad, ha vers. Ez biztos, hogy nem. Sőt, a próza sem szabad, ahogy egy prózaíró mellett látom, hogy milyen hihetetlenül nem szabad, semmi sem szabad ezen a világon.

■ *De mindent szabad. Majdnem mindent.*

▼ Amit meg tudunk csinálni. Én nagyon sok versemet személyesnek látom. Magyarországra kerülve fedeztem fel Szilágyi Domokost. Akkor jelent meg *A költő életei* című könyv, ezzel indult az én Szilágyi Domokos-mániám, utána kezdett lassan beszivárogni más költészet is, főleg Nemes Nagy Ágnes, és mikor kiderült számomra, hogy Nemes Nagy Ágnesnek erdélyiek a szülei, az nekem reveláció volt, mert nagyon jó volt, és, ugye, Áprily volt a tanára, Áprilytól tanult verset írni, minden ott kezdődött.

■ *Nagyon kemény asszony volt.*

▼ Te ismerted?

■ *Azt hiszem, kétszer találkoztunk, de az volt a híre, nagyon kemény asszony volt.*

▼ Veszekedéseim vannak, volt egy nagy irodalmi vita is, én megvédtem Nemes Nagy Ágnest, nagyon mérges vagyok, még most is támadják. Nemes Nagy Ágnes azért lett ilyen kemény, hihetetlenül kemény, mert neki muszáj volt ezt megcsinálni, ezt a perszónát, ezt a szigorú, kemény, puritán figurát, hogy később aztán jöhessen más, aki lágyabb. Neki formálhatatlannak kellett lennie. Egyébként én Szabó Magdával is leveleztem, Szabó Magda is nagyon fontos számomra, félreértés ne essék, de Nemes Nagy Ágnesnek a szigorát értem.

■ *A szigorúságon mit értesz? Emberi vagy költői?*

▼ Költőként nem, költőként nagyon sok lágyág van benne.

■ *És nagyon fegyelmezett.*

▼ Órákig tudnék beszélni, hogy én hogy látom. Olyan mértékig meghatározott engem, hogy megtanultam egy egész kötet versét, ez már az egyetemen volt. A másik dolog meg, ugye, hogy Magyarországon kezdtem írni, de én utána Eötvös kollégista lettem, és az Eötvös kollégium nagyon erősen a kolozsvári hangulat volt, ugyanaz az elszántság, egy nagyon válogatott társaság gyűlt össze.

■ *Beszélgj erről. Ugye, Tóth Kriszta is oda járt?*

▼ Ő nem volt kollégista, angol szemináriumra jártunk együtt. Ez is sorsszerűsége a dolognak, hogy lehet az, hogy hozzám Kolozsváron pont az a *Magyar Ifjúság*-szám jusson el 11-12 éves koromban, amiben Tóth Kriszta első verspublikációja volt. Azt meg is tanultam, annyira tetszett. Emlékszem a fotóra is, nagyon erős szeme volt a képen, és mikor az egyetemen bemutattak Tóth Krisztának, hát az hatalmas dolog volt.

■ *Van egy név, amit egymástól függetlenül használtak, megjegyeztem magamnak. Geralda?*

▼ Igen, Geralda.

■ *Egy ilyen szót nem lehet azért csak úgy kitalálni.*

▼ Azért létezik. Az egy létező. Krisztának például van egy verse, aminek én álmodtam a címét, azt álmodtam, az a versnek a címe, hogy Somnivore, és tényleg Krisztáról álmodtam, hogy Somnivore, ez a szó volt benne, hogy ő egy ilyen, hát álomvámpírnak, nem tudom, hogy mondjam, álomevő, mert nagyon sokat beszélünk arról, hogy milyen fontosak az álmok. Ez is, mondjuk, a Jékely-féle álomhagyomány, vagy az álmatag költőké. Lator László például korántsem álmatag költő. Szürrealis sokszor, de az a francia iskolának köszönhető, de ő ilyen ébredő költő, nem álmatag. De például volt egy ilyen, még a jelképekről tovább beszélve,

Krisztával aztán jártunk hozzá, egy kék falú szobája volt, Mesterházi Móni, sokan a maiak közül, Lackfi is, és közöttük volt Simon Balázs, aki tragikusan fiatalon, 31 évesen halt meg. Elképesztő érdekes költő. Nekem nagyon sok személyes konfliktusom volt vele, mert nehéz ember volt, roppant nagy tudású és nagyon-nagyon szenvedélyes ember. Volt olyan, mikor még féltem vitatkozni, és kimentem a konyhába, mondtam az orrom alatt, hogy Balázs így meg úgy, magamban, és aztán visszamentem, és beszélgettünk tovább, mert mindenkit kioktatott, de hát volt mire, nagyon okos ember volt. És amikor Balázs meghalt, akkor mind a ketten írtunk egy verset az emlékére, és Kriszta is a napóráról írt, én is. Simon Balázssal való álmaink kapcsán. Ez is egy ilyen összeérése a dolgoknak.

De hogy az Eötvös kollégiumra visszatérjek egy pillanatra, az most is nagyszerű hely, szoktam kapni a hírlevelét, most is kaptam, hogy az országos diákolimpián milyen hihetetlen sok első helyet elhoztak a kollégisták, úgyhogy nagyon büszke voltam. Megfogadtam diákkoromban, hogy én nem leszek olyan, mint a régi kollégisták, akik jönnek vissza, és mondják, hogy ah, a maiak, és legyintenek, és akkor mi tudtuk, hogy mennyit tanultunk, reggeltől estig óráink voltak elég kemény tanárokkal. Nem tudom, hogy Vekérdi József neve ismerős-e valakinek, de minden vers-tankönyvet elolvastatott velünk, pedig még költőként sem biztos, hogy minden részét használja az ember. De az Eötvös kollégium egy ilyen szenvedélyesen érdeklődő hely volt, és én ezt tanultam gyerekkoromban, hogy a tudás izgalmas, a tudás érdekes. Ez egy elképesztő tér is, hogy az ember felmegy a zsizsengő városból egy ilyen csöndesebb helyre; valamiképpen erődítmény jellege volt. Géher István volt még a nagyon-nagyon fontos tanárom, akiről az új könyvemben is írtam verset. Egyet felolvasok, jó? Csak amiatt, hogy az Eötvös kollégiumnak a hasznáról tudjak valamit mondani. Neki a kisujjában volt az egész magyar

Shakespeare-kutatás, Prosperónak is nevezték a tanítványai magukban, meg ő is magát, tehát ebben a szerepben, ebben a mester, varázsló szerepben élt. És ebben a versben benne van a nosztalgiam is az Eötvös kollégium hangulata iránt.

■ *Azt mondd valahol, mikor azt kérdezik tőled, hogy mi is számodra a vers, vagy hogyan írsz verset, hogy ahhoz látványra van szükség. Ez a látvány tényleges, valóságos, vagy lehet egy fotó által közvetített látvány?*

▼ Teljesen másképp működik a verslátás meg a prózálátás. A verslátás egyszerű: látok tárgyakat, és azokat megpróbálom megírni, ezzel gyakorlatokat is végeztem. Az értés és az érintés nem véletlenül hasonló szavak. Ahogy a gyermek is mindent megérint, hogy megtapasztaljon. És én vizuális alkat vagyok, aki alapvetően a szem gyönyörűségében gondolkodik. Lehet ebben gondolkodni, hinni? Akarok írni egy könyvet egyébként, az lenne a címe, hogy Shakespeare szeme. Ugyanez a szem általi évs erősen benne van nagyon sok versében, a szonettjeiben különösen, a festett lakoma, írtam erről dolgozatokat, tehát pont az, hogy nem tudja magáévá tenni az ember a világot, csak a szem által. És ez nagyon erősen meghatározta az én nézésemet. A prózairói szem más. Azt szoktuk mondani Gyurival, hogy ő a falat nézi, én meg az ablakot. Most is, ahogy itt beszélgetünk, látom, ahogy ott elrepül a madár.

■ *Mekkora szerencséd van, hogy nem fordítva ülünk.*

▼ Nagyszerűen tükröződik a kinti fény az ablakban. Áprilyról írtam egy dolgozatot egyszer, *Ablak és tükrör* volt a címe, arról szólt, hogy ő ablaktípusú vagy tükrörtípusú ember. Nagyon érdekes. Sok versében szerepel ez a kép.

■ *Elhangzott Shakespeare neve. Én megfogadtam magamnak, hogy most föloldalal téged, te még nem tudod, hogy mi alól.*

▼ De, de.

■ *De föloldalal.*

▼ Ne oldj fel. Pont most nyáron akarom.

■ *Szóval Annának műfordítóként van egy ígérete, elkezdte fordítani ezelőtt 10-15 évvel – örült nagy vállalkozás – a Shakespeare-sonetteket. Ezek, ugye, első sorban Szabó Lőrinc fordításában váltak ismertté, és Anna megígérte nekem, hogy ha lefordítja, ha elkészül, akkor azt nekem adja. Most föloldalal. Megmondom, hogy miért. Mert rossz a lelkiismeretem. Lehet, azért nem fejezted be, mert nem akarod nekem adni.*

▼ Nem, nem, nagyon drága vagy, de nem. Azért nem fejeztem be...

■ *Fájni fog a szívem, de nem fogok megsértődni.*

▼ Pedig ha most nyáron leszek egy kicsit egyedül, ha mást nem fogok csinálni, akkor azt fogom csinálni. A legnagyobb adósságom. Nem az a probléma itt, hogy nem tudom lefordítani, le tudom fordítani, hanem esszéket akarok hozzá írni minden egyes szonetról. El is kezdtem. Erről írtam a diszsertációm is, tehát elég nagy háttér van, azonkívül tíz év alatt elég nagyot fejlődött a szakma, mikor Angliába mentem, rögtön beszereztem a szakirodalmat. De ehhez legalább két olyan hét kéne, amiben csak ezt csinálom, és visszakerülök egy kicsit ebbe, de tényleg neked ígértem, és nem felejtettem el, és nem azért nem csináltam. Hetven már megvan belőle. Babits Mihály fordítói ösztöndíjat kaptam, és akkor fordítottam sokat. A gyerekeknek énekelek minden este, és az a legnehezebb, hogy mondjuk, *Tavaszi szél vizet áraszt-ot* énekel az ember, miközben Shakespeare-sonettet fordít. Totális lehetetlenség, és akkor kidolgoztam azt a módszert, hogy dúdoló, improvizatív dúdolás történik az este során, és akkor én közben tudok valami mást is csinálni. Némelyiket újra is kéne fordítsam, vagy tíz szonettet, a múltkor az

egyik szonett a kezembe került, és kilenc fordításvariánst csináltam egy egész délután. Olyan boldog voltam, és annyira érdekes ezzel foglalkozni, nagyon sokat tanultam belőle, legutóbbi könyvemnek a fele köszönheti ezeknek a szonetteknek, vagy egyáltalán a shakespeare-i szójátéknak a létét.

■ *Az előbb beszéltünk arról, hogy mi az, ami téged versírásra indít, az egyik, mondtad, a látvány, és hogy a vers- és prózaírók között mekkora különbség van, ami a látványt illeti. Van egy másik fontos dolog, és ezzel szeretnék az egyik könyved felé menni, éspedig az érintés. Te úgy fogalmazol, hogy a bőrnek, a tapintásnak – és ennek a verseidben valóban óriási szerepe van, mondhatnám azt, ha nagyon vulgáris akarnék lenni, hogy mindent visz. A Rögzített mozgás című könyv rendkívül izgalmas dolog, ugyanis Anna ebben a szülésről ír, ugye, két fiúgyermeknek az édesanyja, nem tudom, melyik gyermek születése kapcsán írt arról az élményről. Azt mondtam az előbb, hogy távolságtartást érzek az ő költészetében, ezt ő nem cáfolta, ám ezt nem lehet nem személyes élményként megírni, nem tudja csak az megírni ezeket a verseket, aki ezt megélte. Te nem magát a szülést írod le, hanem azokat a körülményeket, s ezek között nagyon durva, kemény, kegyetlen, szinte naturális képek vannak. Miért gondoltad, hogy ezt neked ilyen formában kell megírnod?*

▼ Ott kezdem, hogy nem én írtam erről először. Valami kapcsán szükség volt beszélnem az anyagyermek versekről egy kecskeméti előadáson, és Várnai Zsenit megnéztem, aki '21-ben írt a szoptatásról. A szülésről éppenséggel nem, de annak is bizonyos részeiről. Azért elég naturálisan, már-már testközlelől. De akitől én igazán erőt merítettem, az egyrészt Szabó Lőrinc, aki a saját szívvrohamát képes volt versben megírni, másrészt Takács Zsuzsa. Az első kötete Takács Zsuzsának egy egészen izgalmas kórházleírás, arról, hogy az ember odadobja a szabadságát egy másik embernek, sokkal jobban, mint a szerelemben valaha is. Nem-

csak a szülés, általában átengedjük magunkat egy nagyobb akaratnak, ami nagyon jó, ha az ember alázas természet, de ha kis büszkesége is van, vagy nem tudom, ellenkezése vagy lázadása, akkor viszont nehéz dolog. Gondolom, nők generációinak évszázadokon át azért megvolt ez a probléma, csak nem beszéltek róla. Beney Zsuzsa is írt róla, Balla Zsófia is. Jó lenne egy kötetnyit összerakni ezekből a versekből egyébként, hogy lássék, együtt is lássék, ez milyen súlyú anyag. Én szoktam mesélni, hogy én tényleg bevitettem a jegyzetfüzetemet a szülőszobába, hogy majd leírom a szülést. Nagyon naiv voltam. Ezt nem lehet leírni. Az elsónél. A másodiknál sem, de ott már tudtam, mire számíthatok.

■ *És az lett, amire számítottál?*

▼ Az jó volt, ott már nem fél az ember érzelmeket mutatni, nem udvariaskodik, munka van. Az egész más, mint mikor az embernek halálfélelme van. Mi lesz, mi az az ismeretlen dolog, az a nagy erő. Szóval erről sokat tudnék mesélni, hogy mi a személyesség. Az én szemérmes személyességem odalett, amikor, ez is naturális részlet, az ember szét-tárva az ágyon, és az ajtó nyitva, és mennek az emberek a folyosón, és néznek, hogy, na, haladunk, haladunk? Kész, vége, ott valami véget ért, a gyerekkorom véget ért, a naivságom korszakának is vége volt.

■ *Megbotránkoztatást nem vált ki, csak ezt a végélményt, hogy ott akkor most valaminek vége? Tehát ott akkor neked látvány is volt, nemcsak egy szülés.*

▼ Azt tanultam meg, hogy nincsen egyéni élmény. Ezt más is végigcsinálja, ez nem én vagyok, leválik az ember egy kicsit a folyamatról.

■ *Azt mondd, és ez fontos, a köteteidben nincsen játék, nem játékos, kerülöm azt a szót, hogy vers, nem ezt használod valahol, hanem azt mondd, a köteteid, azokban nincsen játékoság, de ez a kötet hullámszó,*

hol szórakoztató, hol pedig tényleg naturálisan szív-bemarkoló.

▼ Most a szívemarkoló szóba kapaszkodom, az előbb el akartam mondani, hogy nem nehezebb szülésről objektívan vagy nem objektívan írni. Van itt olyan vers is, ami mitikus, töredékek vannak a szülésnek a folyamatáról, és mitikus kontextusba helyezi ezt az egészet, anélkül hogy a konkrét mítoszt megnevezné. Nem nehezebb a szülésről írni, mint például az életem egyik legnehezebb verse volt írni a nagymamámról, akit nagyon-nagyon szerettem, Szabó T. nagymamám. A másik nagymamám is remek asszony volt, de ettől a nagymamától nagyon sokat tanultam, helytállást például. Orvos volt ez a nagymamám, azért is érdekes ez az orvosi kontextus, mert valami iratok közül egyszer csak kiesett a nagymamámnak a boncolási jegyzőkönyve. Na, azt megírni, arról írni verset, a nagymamámnak a testhez való viszonyáról, egyrészt apácai neveltetés, másrészt az orvosi precizitás, harmadrészt én mint az unoka, ez a szívemarkolás, konkrétan a végén szerepel is a versben, hogy tényleg elképzeltém, ahogy a mérlegre rakják a szívemet vagy az ő szívét és egyben az én szívemet is, és leméretik az, hogy képes vagyok-e ezeket a dolgokat objektívan szemlélni vagy elviselni. Ezt nagyon nehéz objektívan szemlélni, tehát mihelyst bejön a szeretet, vége az egésznek, az objektív szemléletnek vége.

■ *Miért vagy kimonóban?*

▼ Ez az új könyvem. Ez egy nagyon szemfüles könyv. A füle a szeme. Rofusz Kinga neve hangozzék el legelsősorban, aki rajzolta. Egészen elképesztően finom rajzai vannak amúgy is, de ebben a könyvben különösképpen, és ez a lakkvörös belső borítás, és egyáltalán a kivitele, ehhez két kiadó kellett, mert eredetileg a Vivandra Kiadó találta ki és bízott meg ezzel a japán népmese-feldolgozással, eleve Rofusz Kingában gondolkozott Ágoston Alexandra, és utána a Magvetőhöz került.

Engem egyszer kiválasztottak japánnak, azóta beszereztem egy kimonót, egy másik kimonóm is van, egy igazi, hosszú, cseresznyevirágos japán kimonó. Kiválasztottak japánok egy tömegből, hogy felöltöztessenek menyasszonynak. 16 éves voltam, és Gyuri azt mondta, azóta sem bocsátja meg magának, hogy nem jött el arra a rendezvényre, mert egy idegen ember volt a vőlegényem akkor, viszont nagyon büszke vagyok rá, hogy engem onnan kiválasztottak, és mondtam is, hogy van nekem ez a japán nevem, ez a Kyoko, és akkor ők is örültek, hogy nem választottak rosszul. Azt hiszem, ez kell nekem most. A japánok hihetetlen kevés tárggyal beérik, az persze más dolog, hogy a japán tinédzserek mennyi tárgyért rajonganak, két külön dolog a japán letisztultság és a japán tárgykultusz is. Ez a könyv egy teljes letisztultságot próbál megcélozni, magyar helyszínben.

■ *A nevek is, Tátos a fiúnak a neve, Tori a lánynak a neve, Uccunak hívják a kutját, aki végül is elpusztul, de kerül egy másik, akit, ha jól emlékszem, Noszának hívnak.*

▼ Nem Nosza, Hoppsza.

■ *Hoppsza, igen. És gyönyörű szép, folyamatosan érezzük, gyönyörű szép dráma, de folyamatosan érezzük azt, hogy itt valami szép tragédia következik majd be, és hát be is következik. Elvesződik valami, de a remény azért megmarad, hogy visszakapja majd ez a fiú azt, amit elveszített. Sokszor éreztem a te személyes hangodat, érzelmeidet, fájdalmadat ebben a szépségben.*

▼ Ennekem nem ez az első prózám. Sok prózám teljesen más hangú, nem azért ilyen lírai, mert én egy költői prózaíró vagyok, mert nem. Elég sok elég közönséges hangú vagy nagyon haragos prózám is van, legutóbb például a *Galaktika* magazinban, egy szexkiborgról van szó benne az úrben, hogy az mennyire lírai, nem tudom, de ismeretel-

méleti írás, nem akármilyen. Ami viszont ebben a kötetben van, az egy szándékoltan költői próza, egyrészt a japán emelkedettség, a japánoknak nem is melodramára, hanem az ilyen eksztatikus kegyetlenségre és érzelmességre való készítése, aki látott már japán filmet vagy akár rajzfilmet, láthatta, hogy az érzelmek tényleg a végletekig fokozódnak, és a líraiság is a végletekig fokozódik, soha nem a giccsig, vagy legalábbis számomra soha nem, hanem mindig a legvégsőkig.

■ *Anna, drága, nem tudjuk megkerülni azt, ami megkerülhetetlen. Amikor itt voltunk Dragomán Györggyel, a férjeddél, és azt mondtam neki, valami kéziratokkal kapcsolatos problémáim voltak, más szerzőnek a kéziratával kapcsolatos, és mondtam neki, hogy ezek az írók nem tudják, hogy egy kézirat nem akkor fejeződik be, nem akkor van kész, amikor a szerző odatette a pontot, és odaadta a kiadónak, hanem utána a kiadónak még nagyon sok munkája van. Mire mondja Gyuri: „Kivéve azt az esetet, amikor én adom le a kéziratot a kiadónak.” És, mondom, persze, mert ott van Anna. Anna a Dragomán kézíratainak az első olvasója, nagyon-nagyon sokat dolgozik Anna azon, hogy a végső formájukat ezek a könyvek megtalálják, és valahol nyilatkozod azt, hogy tulajdonképpen egy műhely vagytok. Én viszont azt kérdezem tőled, hogy ez az egy műhely ez két műhely vagy külön egy-egy műhely? Vagy tényleg annyira egységes ez a páros, a tietek, hogy ott minden közös, az alkotás megszületése is?*

▼ Maga az írás nagyon magányos dolog. Azt nem lehet közösen csinálni. Ötletelni lehet esetleg, régebben ezt nem tettük, most már van ilyen, hogy játszunk azzal, hogy témákat dobálunk.

■ *A ti kapcsolatotok úgy kezdődött, ha jól tudom, mert mindketten beszéltetek erről, hogy egymásnak írtatok éveken keresztül, illetve, ha jól tudom, Gyuri neked naponta írt egy novellát.*

▼ Nem éveken keresztül, de sokáig.

■ *16 évesek voltatok.*

▼ Igen, igen, de ez bizonyos szempontból még az udvarlás fázisa volt, az egymás elkápráztatása és vitára ingerlése közösen játszott ebben szerepet. Most ez úgy megy, például ezt a könyvet úgy írtam, hogy Gyuri végig ott volt mellettem, és nagyon sokat segített azáltal, hogy ott van, és az is nagyon sokat segített, hogy a gyerekek a nagymamánál voltak, mert most már négyesben vagyunk műhely, de így is azért eléggé nehéz, ugye, a hétköznapi teendők miatt. Ha folyton föl kell ugrálni egy szövegből, az nagyon rosszat tesz, mert megint három óra, mire az ember visszamászik bele, és mikor van három órája erre? Mi nagyon jól tudunk két magányban dolgozni. Egy műhely, de két magány.

■ *Mondtad ezt már máshol is? Mert nagyon szép.*

▼ Például mikor távol van, vagy Finnországban volt, akkor is. Abban a pillanatban, mikor szükség van a másikra, hogy megnézzé, mindig, mindig. És Gyuri bármennyire monomániásan csinálja a maga dolgát, az írásra mindig figyel.

■ *Nemcsak erről van szó, hanem arról is, hogy Gyuri kilenc évig írta a Máglyát. Amikor innen Váradról hazamentünk, még az első útja után, akkor út közben arról beszélt, hogy most adja le a Magvetőnek ezt a könyvét. Akkor még nem volt címe. Eltelt három-négy év, mire megjelent. Kiderült, hogy akkor nem adta le. Én arról a kilenc évről szeretném, hogy beszélj, ami ennek a monomániás embernek az életben tartása, miközben alkot. Mert ez tulajdonképpen a te feladatod. S úgy csinálod, ezt nagyon-nagyon jól tudjuk, olyan szeretettel, és olyan önvisszafogással, amire nagyon kevés ember képes.*

▼ Nehogy már én legyek a mártír. Nem. Ez fordítva is így szokott lenni. Mondjuk, regényt nem írtam még, ez igaz. Szerencsére én eleve nem regényíró vagyok, én mindig akartam prózát írni,

de az nem ment volna, hogy én regényt akarok írni, és ő is. De én költő akartam lenni, és azt megcsináltam. Tehát amit én magamnak célt kitűztem, azt megcsináltam, és ő az, aki most nagyon biztat, hogy írjak könyvet. Ő az, aki bulldogként védi a saját érdekeimet – néha magam ellen is. Ne vállald el, azt szokta mondani. És akkor én jövök azzal, hogy jó, de izé, anyagilag.

■ *És te szoktad mondani, hogy ne vállalja el?*

▼ Nem kell. Ő tudja nagyon jól a saját érdekeit. Roppant jól tudja ezeket.

■ *Azt vettem észre, és most itt a háta mögött beszélem én ki, hogy a mostani tényleg óriási siker, tudjuk, hogy több mint harminc nyelvre lefordították A fehér királyt, de a Máglya is kezd kapaszkodni A fehér király nyomába, szóval ő borzasztóan le van foglalta. Iszonyatosan sok helyre leköti magát, és tudom, hogy se éjjele, se nappala. Nagyon sok mindent elvállal. Te mondtad, hogy ő tudja, mit kell, mit nem, de azért...*

▼ Nyáron nem, sőt. Negyedét se, ami jön. Gyurit a kezdetektől nagyon nagy elszántság, tanulási képesség és rettenetes kitartás jellemezte, és nem tudom, szerencsére-e, de a gyerekek is ilyenek, örülök, hogy ezt valamelyest örökölték, sőt nagyon.

■ *Nincs egyfajta visszalépés, tehát hogy visszavonulsz, hogy ő mehessen? Ezt amiatt is mondom, mert beszéltél a nagymamáról, aki a cédulázó tudós ember mellett...*

▼ Ő is végigcsinálta az életét. Végig orvos volt, praktizált, hatvanvalahány éves koráig praktizált. Ez nem egyszerű. Ha a gyerekek nem látják kárát, akkor semmi baj nincsen, ne lássák, én most úgy látom, hogy jól vannak.

■ *Talán Salgótarjánban voltunk, ezt már meséltem neked, elmondom a közönségnek is, a könyvfesztivál*

utáni napokban volt. Reggel ülünk az asztalnál, reggelizés után, Gyuri babrálja a telefonját, és egyszer csak felkiált: Jé, boldog vagyok, Annának a könyvéből többet adtak el, mint az enyémből. És tényleg megnéztük a statisztikát, egyébként én utána másnap vagy harmadnap bementem a Magvetőhöz más okból, és mondom ezt a történetet Liának, aki a marketingosztály vezetője, és azt mondja, ez nem létezik, és megnézi, és akkor tényleg az volt, hogy Dragomán könyvéből 52-t, a Szabó T. Anna könyvéből 56-ot adtak el. És ettől Dragomán Gyuri elkezdett ott röpködni, hogy milyen boldog, hogy Annának ekkora sikere van. Erről akartam, hogy beszélj, erről a kölcsönösségről, erről a szeretetről, ami közöttetek van, mert azt mondom, hogy ez példátlan.

▼ Jó, jó, most, köszönöm szépen, nagyon kedves vagy, de nem példátlan, nagyon sok példa van rá, másrészt ez egy nagyon szép dolog, így nem mondta el Gyuri.

Van ebben versengés, de mikor fogom én utolérni a tízezres példányszámokat? Eladok 800 példányt, eladok 1200-at? Lehet, hogy meg fogok próbálni én is kilenc évig dolgozni egy könyvön, hogy olyan legyen, amilyen. Engem is húz az ő ambíciója, de én mindig magyar költő akartam lenni, ő viszont soha nem akart itt megállni, hanem azt mondta, olyat akar írni, mint mondjuk, Singer, Isaac Bashevis Singer, sose bírom rendesen kiejteni a nevét. Az egyik legkedvesebb szerzője, fordított is tőle, megtanult jiddisül, hogy fordíthasson Singert. Aztán angolból fordított végül, megjelent A sakter című Singer-novella, a nagymamám még olvasta a halálos ágyán a Gyuri megjelent fordítását. Neki mindig megvolt ez az ambíciója. Én soha nem mondtam, hogy olyat akarok írni, mint T. S. Eliot. Most húz egy kicsit. Lássuk, hogy meddig bír húzni. Ő adja a kezét, én meg kapaszkodom, aztán hogy meddig tud húzni, azt nem tudom.

(Elhangzott 2015. május 8-án az Illyés Gyula Könyvesboltban.)